



Sadoughi, Z. (2021). The role of university in promoting the culture of peace. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 13(3), 71-100. doi: 10.22035/isih.2021.371

 <https://dx.doi.org/10.22035/isih.2021.371> URL: http://www.isih.ir/article_371.html

2008-4641 / © The Authors. This is an open access article under the [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

The Role of University in Promoting the Culture of Peace

Zeinab Sadoughi¹

Received: Dec. 26, 2020; Accepted: May. 22, 2021

ABSTRACT

The interdependence resulting from globalization and the common crisis individuals face make the cooperation among scholars and researchers of different disciplines inevitable. Since promoting the culture of peace has become a significant concern for researchers, managing the current complicated situation needs a peaceful environment. Today, a wide range of studies emphasize the importance of peace believing it can bring calmness, security, stability as well as sustainability. Considering knowledge and awareness as primary concepts in shaping insights, attitudes, and peaceful behavior, the current paper has tried to study the role of a university in promoting the culture of peace. Through a qualitative method and semi-structured interviews with experts in the education domain, a hypothesis was discussed: "the university is an active actor in promoting the culture of peace through its functions (education, research, and social responsibility) and playing a crucial role in diplomacy institution." Based on theoretical and field studies findings, a sustainable university model was found to be an effective one for peace promotion, a university that institutionalizes sustainability in educational, research, and social services.

Keywords: academic diplomacy, peace; sustainable development, universities functions

1. Freelance Researcher, Tehran, Iran

✉ z.sadoghi@iscs.ac.ir



INTRODUCTION

With ever-increasing globalization in today's world, the phenomenon has caused widespread and general challenges for all of us. Since these challenges are related to the almost exact domain of human lives, handling them requires cooperation among all actors in a peaceful environment, including individuals, nations, and governments. Similarly, the fulfillment of peace, as an interdisciplinary issue, needs consensus and collective efforts. With the same aim in recent years, beyond individual steps, even joint actions have been considered at the level of governmental or non-governmental organizations. However, despite these efforts, we still continue to witness the challenges of war and violence, prompting experts from different areas to study the problem and propound how peace can be established. Since peaceful insights and attitudes pave the way toward peace, we need to focus on developing human thoughts. It is believed that education is pivotal among all institutions that help work directly with thoughts and beliefs.

PURPOSE

The paper intends to evaluate the role of higher education (specifically universities) in achieving peace or peaceful co-existence in society. The aim is to examine whether universities can be active actors in promoting a culture of peace through their functions given the fact that they effectively fostered militarism and violence in partnership with governments in the past.

METHODOLOGY

The qualitative method has been taken into account in the course of the current study. For that matter, semi-structured interviews were conducted with twenty professors and experts in the fields of peace and education. The interview process continued until the theoretical saturation was achieved. After collecting responses from interviewees, key phrases were extracted and categorized, with similar and close phrases being placed in different categories. The desired category about universities and their role in promoting peace was finally achieved.

FINDINGS

Among the triple functions of a university (education, research, social responsibilities), academic research is believed to have a prominent role. In other words, the knowledge produced in academic research centers can be an anti-thesis of previous assumptions and give people a different perspective on emerging global issues. Also, professors and students considered an actor in public diplomacy and have a significant role in resolving misunderstandings. Apart from the political considerations, the neutral and universal language of science leads to interaction and dialogue.

CONCLUSION

University can be an active actor in promoting peace through its functions and as a diplomatic actor. It is believed that these goals will be achieved within the framework of a sustainable university model. According to Calder & Smith, at the sustainable university, there is accurate planning for the training of students and faculty as well as the support for research -especially interdisciplinary research. Sustainability is also reflected in university social services, student life, and policy-making (Calder and Smith, 2009, 94). Furthermore, a sustainable university is future-oriented, does not ignore global concerns, is purposeful, and at the same time has a coherent plan in pursuit of sustainable goals. Accordingly, in addition to structural, managerial, educational, and research changes, it can actively pursue sustainability and peace.

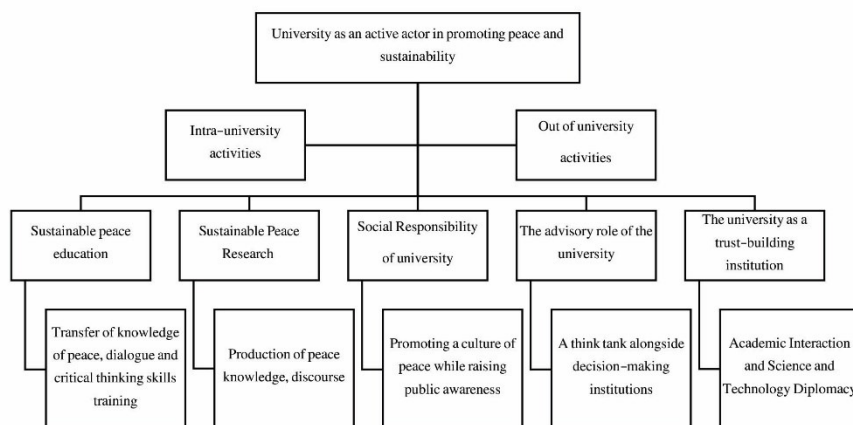


Diagram 1. The role of university in spreading culture of peace

NOVELTY

This research has tried to highlight the importance of peace to academics and executives by:

- 1) Introducing the university as an active actor in promoting the culture of peace and adopting a comprehensive view. In addition to the role of academic functions, the university's role as a think tank and as a tool to advance the goals of modern diplomacy has been studied.
- 2) Introducing the model of a sustainable university as a suitable model in promoting peace and sustainability.



Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract



BIBLIOGRAPHY

- Barash, P., & Webel, CH. (2009). *Peace and Conflict Studies*. US: SAGE Publications.
- Belis, J., & Smith, S. (1989). *Jahāni šodan-e siāsat: Ravābet-e bein-olmelal dar asr-e novin (zamine-ye tarixi, nazari-ye ha, sāxtār-ha v farāyand-ha)* [Globalization of Politics: An Introduction to International Relations] (A. Rāhčamani). Tehrān, Iran: Abrār Moāser Institution.
- Berton, G., & Lambert, M. (2003). *Jahāni šodān va danešgahhā, sepehr-e no va konešgarān-e novin* [Globalisation et universités: novel espace, nouveaux acteurs] (H. Jāvdati). Tehrān, Iran: Institute for Social and Cultural Studies.
- Bridges, D., Juceviciene, P., Jucevicius, R., H. McLaughlin, T & Stankeviciute, J. (2012). *Āmuzeš āli v tose-ye meli: Dānešgahhā v jāvame-e dār hale-e gozār* [Higher education and national development: universities and societies in transition]. (R. Simbar). Tehrān, Iran: Institute for Social and Cultural Studies.
- Calder, W., & Smith, j. (2009). Higher education: More and more laboratories for inventing a sustainable future. *Agenda for a sustainable America*, Washington, DC: Environmental Law Institute. 93-107. Retrieved from www.uslf.org/pdf/ESDHigherEdamericaCalder2009.pdf
- Cortese, A.D. (2003). The critical role of higher education in creating a sustainable future. *Planning for higher education*. 31(3), 15-22. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.739.3611&rep=rep1&type=pdf>
- Delanty, G. (2001). *Dāneš dar čāleš: dānešgah dar Jame 'e- ye dānāyi* [Challenging knowledge: The university in the knowledge society] (A. Baxtiāri Zāde). Tehrān, Iran: Institute for Social and Cultural Studies.
- Fathi Vajargah, K., & Islami, S. (2008). Barrasi-ye mizān-e tavajoh be āmuzeš solh dar barnāme-ye darsi-ye dore-ye ebtedā-yi az didgāh-e motaxasesin-e ta'lim va tarbiat, kāršenāsan-e barnāme-ye darsi v moalemān-e dore-ye ebteda-yi šahr-e Tehrān [Investigating the degree of attention to peace education in primary school curriculum from the experts of curriculum planning, and primary school teachers' points of view] *Journal of Noāvariha-ye Āmuzeši*. 7 (25), 49-76.
- Fathi Vajargah, K., & Vahedeh Chokdeh, S. (2006). Šenāsāyi āsibhā-ye tarbiat-e šahrvandi dar barnāme-ye darsi-ye penhān [Identifying the harms of citizenship education in the hidden curriculum]. *Journal of Noāvariha-ye Āmuzeši*. 5(17), 93-132.
- Fazeli, N, & Shams, N. (2004). Barrasi-ye nezām-e modiriāt-e erdebātāt va mobādelāt-e dānešgāhi-ye Irān va Qarb. *Jornal of Pažuheš va Barnāme rizi Āmuzeš-e Āli*. 10(3), 121-162.
- Gardner, S. K. (2007). I heard it through the grapevine: Doctoral student socialization in chemistry and history. *Higher Education*, 54(5), 723-740. doi: 10.1007/s10734-006-9020-x
- Griffiths, M. (2006). *Dānešnāme-ye ravābet-e bein-ol melal va siāsat-e jahān* [Encyclopedia of international relations and global politics] (A. Tayeb). Tehrān, Iran: Našr-e Ney.

- Hadian, N., & Saeedi, R. (2013). Az diplomasi-ye omumi-ye sonnati ta diplomasi-ye omumi-ye novin: ruikardi Häbermäsi [From traditional to modern public diplomacy: A Habermasic approach]. *Journal of Rāhbord*, 22(68), 33-61.
- Ho, K. (2007). Structural violence as a human rights violation. *Essex Human Rights Review*, 4 (2). 1-17. Retrieved from <http://projects.essex.ac.uk/ehrr/V4N2/ho.pdf>
- Jaspers, K. (2014). *Ide-ye dānešgāh* [The idea of the university] (M. Pārsā & M. Pārsā). Tehrān, Iran: Našr-e Ghoghnus.
- Javadani, H., & Mili Monfared, J. (2013). *Dānešgah-e pāidār: Gozargāhi baray-e barzisti-ye bā keifiat* [Sustainable university; A passage for quality survival]. Tehrān, Iran: Higher Education Research and Planning Institute.
- Jenkins, R. (1996). *Hoviat-e ejtemāie* [Social identity] (T. Yār Ahmadi). Tehrān, Iran: Našr-e Širāze.
- Jonstone, I. (2003). Security council deliberations: The power of the better argument. *Egil*. 14(3), 437-480. Doi: 10.1093/egil/14.3.437
- Keldi, A., & Fallah Minbashi, F. (2009). Barrasi-ye kārkdha-ye ejtemei va farhangi-ye dānešgah-ha az nazar-e danešjuian, motale-e moredi: danešjuian-e Dānešgah-e Āzād-e Eslāmi-ye Vāhed-e Olum va Tahghighāt [A survey of social and cultural functions of universities from Students' perspectives, Case study: Students of Islamic Azad University, Science and Research Branch]. *Journal of Pažuhešnāme-ye Olum-e Ejtēmaie*. 3(1), 71-88.
- Le Feuvre, N., & Metso, M. (2005). *Disciplinary barriers between the social sciences and humanities*. France: Maison de la Recherche, Université de Toulouse.
- Macdonald, E. (2012, Jul). A directory of peace education resources for NZ educators. *National Centre for Peace and Conflict Studies, University of Otago*, V1.0. Retrieved from https://podcasts.otago.ac.nz/nzpeace-ed/files/2012/08/PeaceEdDir_V1b_July2012_HighRes.pdf
- Malekinia, E., Bazargan, A., Vaezi, M., & Ahmadian, M. (2013). Šenāsāie va olaviat bandi-ye mo'alefehā-ye dānešgāh-e pāidār [Identify and prioritize the components of a sustainable university]. *Jornal of Pažuheš va Barnāme rizi Āmuzeš-e Āli*, 20(3), 1-26.
- Parsania, H. (2008). Nesbat-e elm v farhang [Science and culture]. *Rāhbord*. 2(1), 51-64.
- Popper, Karl. R. (1960). *Sarčešmeha-ye dānāyi v nādāni* [On the sources of knowledge and of ignorance] (A. Bāqeri). Tehrān, Iran: Našr-e Ney.
- Readings, B. (1996). *The university in ruins*. USA: Harvard University Press.
- Rodríguez- Martínez, C., Calvo, G. (2014). Gender and positive social interaction at school: Proposal based, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 132, 107-113. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.04.285



Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

Shor, I., & Freire, P. (1987). *Pedāgoži barā-ye rahāyi: Gofteguhā-yi barā-ye degarguni-ye āmuzeš* [A pedagogy for liberation: Dialogues on transforming education]. Tehrān, Iran: Entešārāt-e Interneti-ye Rahāyi.

Toh, S., & Floresca-Cowagas, F. (1989). *Peace education: Framework for the Philippines*. Philippines: Phoenix Publishing House.

United Nations. (1999). *Declaration on a culture of peace*. UN Retrieved from <https://digitallibrary.un.org>



Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Volume 13
Issue 3
Summer 2021



نقش و جایگاه دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح

زینب صدوقی^۱

دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۶؛ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۰۱

چکیده

وابستگی متقابل ناشی از جهانی شدن و بحران‌های مشترک، همکاری اندیشمندان در رشته‌های علمی مختلف را به منظور مواجهه با مسائل پیش رو، اجتناب‌ناپذیر کرده است. آنچه بدیهی است، سنگ بنای اولیه تعاملات افراد و مدیریت شرایط پیچیده کنونی، نیازمند ایجاد فضایی مبتنی بر دوستی و آرامش است. از این‌روست که در دهه‌های اخیر، شکل‌دهی و ترویج فرهنگ صلح، به دغدغه پژوهشگران تبدیل شده است. اعتقاد بر این است صلح ضمن به ارمغان آوردن آرامش، ثبات و امنیت، به تحقق توسعه پایدار یاری می‌رساند. صلح به‌عنوان موضوعی میان‌رشته‌ای، در شاخه‌های مختلف علم معنا می‌یابد و بنابراین هریک از دریچه خاصی، اهمیت و نحوه ترویج آن را مورد مطالعه قرار داده‌اند. در این مقاله، دانش و آگاهی به‌عنوان مفهوم محوری در شکل‌گیری بینش، نگرش و رفتار صلح‌آمیز تلقی شده و در این راستا نقش دانشگاه - به‌عنوان عالی‌ترین نهاد آموزشی بعد از دوران متوسطه - در ترویج فرهنگ صلح مورد بررسی قرار گرفته است. در قالب روش کیفی و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با صاحب‌نظران حوزه صلح و آموزش، و در راستای پاسخ‌گویی به این سؤال که چگونه دانشگاه‌ها می‌توانند در ترویج فرهنگ صلح نقش‌آفرین باشند؟ این فرضیه مورد آزمون قرار گرفت: «دانشگاه در چارچوب کارکردهای آموزشی، پژوهشی و خدمات اجتماعی و همچنین نقش‌آفرینی در نهاد دیپلماسی می‌تواند به ترویج فرهنگ صلح یاری رساند». با توجه به یافته‌های حاصل از مطالعات نظری و بررسی‌های میدانی، الگوی دانشگاه پایدار به‌عنوان الگوی مطلوب دانشگاه فعال در مسیر صلح معرفی شده است؛ دانشگاهی که پایداری در ساختار آموزشی، پژوهشی و خدماتی‌اش نهادینه شده باشد.

کلیدواژه‌ها: دانشگاه پایدار، دیپلماسی آکادمیک، صلح، کارکردهای دانشگاه

۱. مقدمه

انسان‌ها در طول تاریخ همواره برای برقراری صلح تلاش کرده‌اند. چه آن زمان که با یکدیگر می‌جنگیدند تا صلح را برقرار سازند و چه امروز که صلح در ورای جنگ، و در چارچوب برقراری عدالت جستجو می‌شود. روندهای کنونی و جهانی شدن، چالش‌ها و نیازهایی همگانی را پیش روی انسان‌ها گذاشته است که تأمین آن مستلزم همکاری بین افراد، ملت‌ها و دولت‌ها در محیطی امن و صلح‌آمیز و به دور از تقابل و خشونت است. این در حالی است که با توجه به اراده جهانی مبنی بر تحقق توسعه همه‌جانبه، ترویج فرهنگ صلح و مدارا به‌عنوان پیش شرط، واقعیتی انکارناپذیر است؛ چراکه فرهنگ صلح از اهدافی حمایت می‌کند که طرفدار توسعه پایدارند و بیشترین رفاه و مزیت را برای بیشترین افراد، تضمین می‌کنند (رودریگز^۱، ۲۰۱۴، ۱۰۸).

بدیهی است، تحقق صلح به‌عنوان موضوعی میان‌رشته‌ای، نیاز به همفکری و تلاش جمعی دارد. از این رو در سال‌های اخیر، فراتر از تلاش‌های فردی، اقداماتی جمعی و سازمان‌یافته در قالب سازمان‌های دولتی یا مردم‌نهاد صورت گرفته است. این در حالی است که پژوهشگران در حوزه‌های مطالعاتی مختلف نیز امکان‌سنجی و نحوه تحقق و ترویج صلح را مورد مطالعه قرار داده‌اند. ولی علیرغم این تلاش‌ها، همچنان چالش جنگ و خشونت باقی است و میلیون‌ها تن در شرایط خشونت‌بار و ترس‌آور زندگی می‌کنند. در بسیاری از جوامع افراد نسبت به یکدیگر بی‌اعتمادند، خودمحور بوده و هیچ تعلق خاطری به منافع جمعی ندارند، برای بقاء و پیشرفت خود به دیگران آسیب می‌زنند و رفتارهای پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز از خود بروز می‌دهند. بنابراین در پاسخ به مسئله چگونگی برقراری صلح، صاحب‌نظران فراتر از اقداماتی که تاکنون صورت گرفته، تغییرات ذهنی، بینشی و نگرشی افراد در نتیجه آگاهی‌بخشی را گام اصلی در برقراری صلح تلقی می‌کنند و امروزه تلاش‌های نظری و عملی نیز بدین جهت سوق داده شده است. نمودار شماره (۱) بیان‌گر مسیر شکل‌گیری رفتار صلح‌آمیز است. محور فعالیت‌های سازمان علمی، فرهنگی ملل متحد (یونسکو) نیز بر این اصل استوار است که هر رفتاری، بازتابی از تمایلات ذهن و نگرش



انسان است. جنگ و خشونت ناشی از ذهن انسان‌هاست و در مقابل، صلح نیز بر ساخته ذهن بشر است. بنابراین می‌توان انتظار داشت با پرورش ذهن از طریق فرآیند یاددهی - یادگیری و تغییرات بینشی و نگرشی، تغییرات رفتاری به سوی صلح را شاهد باشیم.



نمودار ۱. فرآیند شکل‌گیری رفتار صلح‌آمیز

از میان سایر کنشگران، نهاد آموزش - به‌عنوان نهادی که دغدغه پرورش ذهن و فکر افراد را دارد - از مهم‌ترین بازیگران در ایجاد تغییرات ذهنی تلقی می‌شود. در این مقاله با توجه به اهمیت این نهاد در برقراری و ترویج ارزش‌های مثبت، به‌طور ویژه به بررسی نقش دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح خواهیم پرداخت. نباید از نظر دور داشت که تجربه جنگ‌ها و خشونت‌های اتفاق افتاده، مؤید این مطلب است که به لحاظ تاریخی در بسیاری از موارد، دانشگاه‌ها و دیگر نهادهای آموزشی - به‌دلیل وابستگی‌های دولتی - مسئولیت کمک به توسعه صلح در عرصه جهانی را برای خود متصور نبودند و در مقابل در کنار دولت‌ها و در مشارکتی فعالانه، نقش شایان توجهی در ترویج فرهنگ خشونت ایفا می‌کردند. اما طی چند دهه گذشته، به واسطه تحولات بزرگی که در حوزه‌های مختلف زندگی و دانش بشری رخ داده است، دانشگاه‌ها نیز متحول شده‌اند و بنابراین به‌عنوان ابزاری برای پیشبرد ایدئولوژی، فرهنگ و گفتمان غالب می‌توانند کنشگری پویا در شکل‌دهی به گفتمان صلح و ترویج آن تلقی شوند. با توجه به این کارکرد، در این پژوهش به این موضوع می‌پردازیم که چگونه دانشگاه‌ها امروزه و در عصر وابستگی متقابل می‌توانند در ترویج فرهنگ صلح نقش‌آفرین باشند، همان‌گونه که در دوره‌ای در پیشبرد اهداف جنگ طلبانه و نظامی‌گری دولت‌ها نقش داشتند. آنچه بدیهی است نمی‌توان از هر نهاد یا مؤسسه‌ای که



نام دانشگاه را با خود یدک می‌کشد، چنین انتظاری داشت و اهداف، ساختارها و کارکردهای دانشگاهی باید در راستای هدف مذکور مجدداً سازماندهی شود. به‌طور کلی، اثربخشی دانشگاه در روند ترویج فرهنگ صلح، در دو بخش مورد مطالعه قرار گرفته است: (۱) بررسی کارکردهای دانشگاهی در مسیر ترویج فرهنگ صلح؛ (۲) بررسی نقش آفرینی دانشگاه در نهاد دیپلماسی و کمک به پیشبرد اهداف صلح‌طلبانه این نهاد.

۲. مبانی نظری پژوهش

صلح مفهومی است که در حوزه‌های مختلف اعم از فرهنگ، دین، تاریخ، اقتصاد، حقوق و علوم سیاسی جایگاه ویژه‌ای دارد و با توجه به هریک از این عرصه‌ها، تعاریف متفاوتی از آن ارائه شده است. بسیاری بر این باورند که می‌دانند صلح چیست، اما در حقیقت افراد درک متفاوتی از معنای این واژه به ظاهر ساده و راه‌های تحقق آن دارند. زیرا صلح مانند بسیاری از واژه‌های نظری دیگر، به سختی تعریف شده و مانند شادی، هماهنگی، عدالت و آزادی با مفاهیم مقابل و متضادش تعریف می‌شود (باراش و وبِل^۱، ۲۰۰۹، ۴). با این استدلال، صلح منفی به معنای نبود جنگ و خشونت، همواره در تعریف صلح غالب بوده است. از این‌روست که تاکنون مطالعات متعددی در مورد تعارض، جنگ و خشونت انجام شده است، ولی سهم کارهای پژوهشی در زمینه صلح بسیار کمتر است. به‌گونه‌ای که مطالعه صلح بیشتر در قالب تئوری یکسانی با خشونت و در تضاد و تقابل با آن توضیح داده شده است. اما امروزه فراتر از صلح منفی، بر صلح مثبت تأکید می‌شود. زیرا اعتقاد بر این است، پیگیری منافع و نیازهای جمعی تنها در شرایط نبود جنگ و خشونت محقق نمی‌شود و به بیان گالتونگ^۲ - از پژوهشگران مطالعات صلح، با توجه به روندهای کنونی جهانی بایسته است شرایطی ایجاد شود که «هرچیز قابل اجتنابی که مانع خودشکوفایی انسان می‌شود نیز از میان برداشته شود» (گالتونگ، ۱۹۹۰، به نقل از هو^۳، ۲۰۰۷، ۴). در صلح مثبت بر ترویج و اعتلای عدالت و عشق در میان همه انسان‌ها و ایجاد دنیایی بهتر که در آن هماهنگی،



1. Barash & Webel
2. Galtung
3. Ho

همسازی و توافق حاکم باشد، تأکید می‌شود (فتحی و اجارگاه و اسلامی، ۱۳۸۷، ۶۳). صلح مثبت به‌عنوان نگرشی فعال به مفهوم صلح، بر مفاهیمی چون احترام به تفاوت‌ها، کثرت‌گرایی، تساهل، همکاری و همدلی، مسئولیت‌پذیری و عدالت مبتنی است. در این راستا، فرهنگ صلح شامل ارزش‌ها، طرزتلقی‌ها و رفتارهایی است که بیانگر و الهام‌بخش اعمال افراد در مشارکت متقابل اجتماعی مبتنی بر اصول آزادی، عدالت و دموکراسی، رعایت حقوق همه، دگرپذیری و همبستگی، نفی خشونت، تلاش برای پیشگیری از جنگ و حل مشکلات از طریق گفت‌وگو و مذاکره، و مشارکت کامل انسان‌ها در فرآیند توسعه جوامع است (قطعنامه مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد، ۱۹۹۹).

در اینجا مفهوم صلح به پایداری^۱ نزدیک می‌شود. به رغم منافع زیادی که توسعه در قرن بیستم به‌همراه داشت، اما نابرابری‌های برخاسته از آن، بنیان‌های توسعه را هدف قرار داد. فقر، تبعیض، آلودگی صنعتی، بیماری، نابرابری، تنش و خشونت از جمله مسائلی است که حیات بشری و صلح را تهدید می‌کند و نگرانی‌هایی را برای جامعه جهانی به وجود آورده است. بنابراین هرچند ابعاد اجتماعی و فرهنگی توسعه در بسیاری از متون مربوط به پایداری مغفول مانده است، ولی امروزه تحقق توسعه پایدار در گرو اتخاذ نگاهی جامع به موضوع توسعه است. دیدگاهی که فراتر از ابعاد زیست محیطی و اقتصادی، بر فقرزدایی، صلح، اخلاقیات، مسئولیت‌پذیری، مردم‌سالاری، حکمرانی خوب، عدالت، حقوق بشر، تنوع فرهنگی، الگوهای تولید و مصرف و حفاظت از محیط زیست مرتبط است و زمانی حاصل می‌شود که افراد اصول احترام به اجتماع، زندگی همراه با درک، مهربانی و عشق، بناسازی جوامعی مردم‌سالار، عادلانه، مشارکت‌پذیر، پایدار و صلح‌جو، نگهداری از ثروت‌ها و زیبایی‌های زمین برای نسل‌های آینده و کنونی را بپذیرند (جاودانی و میلی منفرد، ۱۳۹۲، ۷۱۸). با توجه به آنچه گفته شد، می‌توان صلح و پایداری را لازم و ملزوم یکدیگر دانست؛ به‌گونه‌ای که تحقق هر یک بدون دیگری امکان‌پذیر نیست.

با توجه به این موضوع و نقش تعیین‌کننده یادگیری و آموزش در تغییرات ذهنی و بینشی، نهادهای آموزشی به طور عام و نهاد آموزش عالی به طور خاص، کنشگرانی فعال و





مؤثر در ترویج فرهنگ صلح شناخته می‌شوند. البته در بررسی نقش نهادهای آموزشی در ترویج صلح، برخی بر این عقیده‌اند که این نهادها نه تنها کمکی به توسعه صلح نمی‌کنند، بلکه در مقابل ابزاری برای بازتولید نابرابری و خشونت در جامعه‌اند. منتقدین بر این عقیده‌اند، دانشگاه‌های امروزی، از آنجا که دغدغه کسب پول و درآمد دارند و تجاری شده‌اند، نمی‌توانند در خلال تولید دانش انتقادی، خصلت‌هایی بخشی داشته باشند و بنابراین کارایی خود را از دست داده یا در حال از دست دادن هستند. در این زمینه، «ریدینگز»^۱ در کتابی با عنوان دانشگاه در معرض ویرانی، به نارسایی کارکردی دانشگاه‌ها با توجه به شرایط کنونی جهانی و خدشه‌دار شدن وحدت تحقیق و تدریس اشاره می‌کند و می‌گوید، تدریس دانشگاهی مطابق با پژوهش‌ها نیست و همچنین پژوهش‌ها نیز ارتباط بسیار اندکی با نیازهای جهان واقعی دارند. وی معتقد است، چنین دانشگاهی رو به زوال و ویرانی است؛ زیرا کارکردهای اصلی خود را از دست داده است و نمی‌تواند دانش‌آفرین، ایدئولوژی‌ساز و رهایی‌بخش باشد. در نهایت ریدینگز پایان عمر دانشگاه‌ها را نه به دلیل ساختاری و ماهیتی، بلکه به لحاظ تاریخی اعلام می‌دارد (ریدینگز، ۱۹۹۶، ۶).

«بورديو»^۲ نیز نهاد آموزشی را مکان بازتولید خشونت می‌داند. وی معتقد است، آموزش و دانشگاه باید نابرابری‌های اجتماعی را کاهش بدهند و به توسعه شهروندی منجر شوند، اما گاه آموزش، نابرابری‌ها را به طور غیرمستقیم تشدید کرده و به وسیله‌ای برای مشروعیت‌بخشی به توزیع نابرابر منابع اجتماعی، بر پایه دسترسی متفاوت به سرمایه اجتماعی تبدیل می‌شود. در واقع گروه‌های حاکم قدرت را به نهادی آکادمیک می‌دهند که در جهت منافع آن‌ها حرکت کند. این چیزی است که «خشونت نمادین»^۳ را شکل می‌دهد، چراکه تحمیل سلطه یک گروه یا طبقه بر جامعه، از طریق فرهنگ صورت می‌گیرد. بر این اساس می‌توان گفت، دانشگاه بخشی از دولت است و نمی‌تواند

1. Bill Readings

2. Pierre Bourdieu

۳. از نظر بورديو، «خشونت نمادین نوعی از خشونت است که با همدستی ضمنی کسانی که این خشونت بر آن‌ها اعمال می‌شود و نیز کسانی که آن را اعمال می‌کنند انجام می‌شود، زیرا هر دو گروه نسبت به اعمال آن آگاهی ندارند». در واقع نظریه خشونت نمادین، نظریه‌ای است که بر بازتولید باورها استوار است. نظریه‌ای که نشان می‌دهد کنشگران برخوردار از قالب‌های دریافتی و ادراکی خاص، چگونه دستورات درون یک موقعیت یا یک گفتار را درک کرده و از آن‌ها اطاعت می‌کنند.

رهایی بخش باشد. بورديو معتقد است كه خشونت نمادين در برخى موقعيت‌ها و از طريق نهادهاى اجتماعى، بسيار بهتر از خشونت سياسى - پليسى عمل مى‌كند (به نقل از دلانتى، ۱۳۸۶، ۱۴۸).

اما در مقابل برخى از انديشمندان كه عمدتاً در دسته نظريه‌پردازان كاركردگرا قرار مى‌گيرند، بر اين عقیده‌اند كه دانشگاه‌ها نقش شايدان توجهى در پيشبرد تحولات مثبت در عرصه ملي و بين‌المللى ايفا مى‌كنند. از جمله اين متفكران مى‌توان به «دلانتى»^۱ اشاره كرد. وي به‌عنوان صاحب مهم‌ترين تحليل نظرى درباره دانشگاه در عصر جديد، از هويت دانشگاه در برابر انتقادات دفاع كرده است و نگاهی خوشبينانه به دانشگاه‌ها دارد. دلانتى بر اين عقیده است كه دانشگاه‌ها با توسعه ارتباطات و استفاده از ظرفيت كنش ارتباطى، داراى پتانسيل زيادى در مديريت و حل تعارضات و مشكلات جهانى شدن هستند. به‌ويژه ارتباطاتى كه دلانتى از آن ياد مى‌كند؛ در دوران كنونى، معنا و مفهوم خاصى پيدا مى‌كند. در اين دوره صرفاً استاد و دانشجو مخاطبان دانش نيستند و به واسطه گسترش رسانه‌هاى ارتباطى، دانش در ميان افشار مختلف مردم نفوذ مى‌كند؛ به‌گونه‌اى كه سپهر پژوهشگر به فضاي كلاس درس و كتابخانه منحصر نيست، بلكه به سوى سپهر مجازى و اجتماعى كشيده شده است و مى‌تواند موجد تحولات مثبتى باشد (برتون و لامبرت، ۱۳۸۸). البته وي بحران‌هاى پيش روى دانشگاه - به‌ويژه بحران هويت - را مى‌پذيرد، ولى معتقد است دانشگاه‌ها مى‌توانند بر اساس الگوى جديدي فعاليت كرده و بحران‌ها را پشت سر نهند (دلانتى، ۱۳۸۶، ۱۸۸).

با الهام از نظر كاركردگرايان و موافقان نقش‌آفرينى دانشگاه در تحولات امروزي، اعتقاد بر اين است دانشگاه در عصر حاضر مى‌تواند ضمن ارائه راه‌حل‌هاىيى براى بحران‌هاى كنونى، موجد تحولاتى مثبت بوده و تغييرات بينشى، نگرشى و رفتارى به سوى صلح و پايدارى را به همراه داشته باشد. دانشگاه امروزي صرفاً در خدمت منافع اجتماعى و ملي نيست، به‌گونه‌اى كه فراتر از مرزهاى كنونى حركت كرده و حتى الگوهائى براى آموزش عالى در سطح بين‌المللى شكل گرفته است. بنابراين از دانشگاه امروزي انتظار مى‌رود

1. Gerard Delanty





مروج ارزش‌های پذیرفته شده در سطح جهانی باشد؛ ارزش‌هایی چون نوع‌دوستی، دگرپذیری، مدارا و صلح. «کورتس»^۱ در این باره معتقد است که مؤسسات آموزش عالی حامل مسئولیتی اخلاقی و عمیق برای افزایش آگاهی، انتقال دانش و توسعه توانمندی‌های مورد نیاز برای ایجاد و حفظ آینده‌ای پایدار هستند. آموزش عالی نقشی بسیار حیاتی در این راستا ایفا می‌کند، اما اغلب این نقش نادیده گرفته می‌شود. این مؤسسات وظیفه پرورش و آماده‌سازی متخصصینی را بر عهده دارند که در توسعه اصول کیفیت و آگاهی از ارزش‌های پایداری نقش شایانی ایفا می‌کنند و در واقع مسئولیتی اخلاقی برای افزایش سطح آگاهی، دانش، توانایی‌ها و ارزش‌های مورد نیاز برای خلق آینده‌ای پایدار و مبتنی بر عدالت و صلح را بر عهده دارند (کورتس، ۲۰۰۳، ۱۷). آنچه بدیهی است، زمانی که از نقش دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح صحبت به میان می‌آید، دانشگاه در مفهوم سنتی و محافظه‌کار و به‌عنوان ابزار سیاست‌های دولتی و کلان نمی‌تواند کمک‌کننده باشد و بدین منظور لازم است مأموریت و ساختار دانشگاهی به‌گونه‌ای متحول شود که به‌عنوان نهادی فرهنگی - فرهنگ‌ساز، مسئولیت شکل‌دهی و ترویج فرهنگ صلح را بر عهده گیرد.

بنابراین طی دهه‌های اخیر و به‌ویژه از جنگ دوم جهانی به این سو، در پاسخ به مسئله چگونگی بهره‌گیری از ظرفیت نهادهای آموزشی در شکل‌دهی به دنیایی صلح‌آمیز، طرح‌ها و برنامه‌هایی در دانشگاه‌ها برای تحقق هدف مذکور ارائه گردید؛ برنامه‌هایی که هدفشان تجهیز دانشجویان به دانشی بود که به آن‌ها قدرت ارزیابی ایده‌آل‌ها و استانداردها را بدهد، نه تنها برای ارزیابی این که دنیا چگونه است، بلکه بفهمند دنیا چگونه باید باشد (بریجز و همکاران، ۱۳۹۰، ۳۷۷). این هدف از طریق سه کارکرد آموزش، پژوهش و مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها قابل پیگیری است. به لحاظ روندهای آموزشی، دانشگاه‌ها در قالب برنامه درسی رسمی (آشکار) و غیررسمی (پنهان)^۲ اهداف آموزشی و فرهنگی خود را دنبال می‌کنند. در برخی از دانشگاه‌ها، مواد درسی مشخصی (به‌ویژه در قالب دوره مطالعات صلح) در خصوص آشنایی با صلح و پیامدهای خشونت ارائه می‌شود. این سرفصل‌ها که

1. Anthony D. Cortese

2. Hidden curriculum

در زمره برنامه درسی آشکار جای می‌گیرد، در برنامه‌ریزی‌های آموزشی بسیاری از دانشگاه‌ها جایی ندارد. به‌ویژه در کشورهای جهان سوم، توجهی به آموزش‌های مرتبط با صلح نشده است و مواردی به صورت بسیار پراکنده و در قالب دروسی چون جامعه‌شناسی یا تاریخ ارائه می‌شود. حتی در کشورهای توسعه‌یافته نیز این آموزش‌ها آن‌گونه که بایسته است نتوانسته جایگاه خود را بیابد و تأثیرگذار باشد. آنچه نباید از نظر دور داشت این است که آموزش صلح نیاز به برنامه درسی انتقادی دارد تا از این منظر بتواند زمینه را برای فهم دیدگاه‌های متفاوت فراهم نماید و به شکل انتقادی به ارزیابی آن‌ها بپردازد (مک‌دونالد، ۲۰۱۲، ۲). اما در مقابل برنامه درسی پنهان که اشاره به روندهای غیررسمی آموزشی دارد، القاکننده انواع دانش سیاسی، اجتماعی، تاریخی، علمی، اقتصادی و مهارت‌ها و نگرش‌هایی چون احترام، صداقت، سعه صدر، همدردی، وطن‌پرستی، تعهد و مسئولیت‌پذیری، توجه به نفع عموم، برابری، رعایت قانون و مقررات است (فتحی‌واجارگاه و واحده‌چوکده، ۱۳۸۵، ۹۵). تجربه‌های برگرفته از محیط آموزشی می‌تواند دربردارنده آموزه‌های متعددی برای دانشجویان باشد. ساختار اجتماعی کلاس، قوانین حاکم، نوع رابطه استاد و دانشجو، معماری، چینش کلاس، استفاده از ابزارهای آموزشی، رابطه دانشجوین با یکدیگر می‌تواند هنجارهای صلح‌آمیز و یا در مقابل، خشونت را در دانشجویان و سایر دانشگاهیان نهادینه سازد.

به‌طور کلی آموزش تخصصی به افراد کمک کند تا:

(۱) درك جامعی از ریشه‌ها و دلایل تعارضات داشته باشند؛

(۲) توانایی تفکر انتقادی را در خود افزایش دهند، زیرا طی آموزش‌های دانشگاهی، افراد با طیف وسیعی از نظرات مختلف آشنا می‌شوند. (اساتید باید دانشجویان را در روند بحث و گفت‌وگوی مستمر درگیر کنند تا بتوانند مفروضاتی را که به‌عنوان حقیقت پذیرفته شده است، به چالش کشیده و مورد تحلیل انتقادی قرار دهند)؛

(۳) پیامدهای بی‌عدالتی، نابرابری، نظامی‌گری، و دیگر مسائل مغایر با صلح را بهتر

بشناسند؛

(۴) تمایل برای اقدام بر اساس صلح و عدالت در وجود افراد ارتقاء پیدا کند؛



۵) و توانایی برای ایجاد صلح، آرامش و در پیش گرفتن استراتژی‌های غیرخشونت‌آمیز و راه‌های تغییر و تحول، افزایش یابد (تتو و کواگاس^۱، ۱۹۸۹، ۱۴-۱۵).

در گام بعدی دانشگاه در خلال کارکرد پژوهشی می‌تواند ضمن پیشبرد مرزهای دانش و توسعه نوآوری و خلاقیت در افراد، تغییر در ذهنیت و در نهایت تحول در دنیای بیرونی را به دنبال داشته باشند. در دوران کنونی، نیاز به پارادایم و شیوه جدیدی برای اندیشیدن داریم و دانشگاه در شکل دهی به این پارادایم و انتقال ارزش‌های آن نقش بسزایی برعهده دارد. در واقع بشر برای حرکت به سمت پایداری و صلح و برای رهایی از مشکلات پیش‌رو نیازمند تولید دانشی است که با منظومه فکری جدیدی به این مسائل بنگرد. تولید دانش عدالت اجتماعی، باب اصلی صلح و پایداری در جهان است؛ دانشی که در بخش آموزش نشر می‌یابد و اگر این وظیفه به درستی انجام شود، منجر به تربیت شهروندانی با آرمان مشترک جهانی می‌شود و پایداری، صلح و کاهش خشونت را به ارمغان می‌آورد؛ زیرا اعتقاد بر این است که فقر قابلیت‌ناشی از فقر شناختی است. بر این اساس نقش پژوهش بسیار مهم تلقی می‌شود. دانایی مهم‌ترین سلاح برای پیشبرد تمدن بشری و پیشرفت است. با توجه به گسترش روزافزون مرزهای دانایی برای توانمندسازی هرچه بیشتر انسان‌ها، نهاد آموزش عالی یکی از مهم‌ترین و شاخص‌ترین نهادهایی است که تحقق این مهم را بر عهده دارد. حقیقت، مفهومی محوری در نقش‌آفرینی دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح است و از دانشگاه و علم تولید شده در این فضا انتظار می‌رود، هم به ارزش‌ها و گفتمان فرهنگی شکل دهد و هم ارزش‌ها و هنجارهای موجود را بر اساس بنیان‌های علمی در معرض داوری قرار دهد و حقیقت‌محور بودن و یا نبودن آن‌ها را مشخص نماید (پارسانیا، ۱۳۸۷). به‌طورکلی، گاه تصور می‌کنیم حقیقت آشکار است، درحالی‌که یا آن حقایق پیش‌داوری‌هایی است که آموزش و سنت در ذهن‌ها حک کرده‌اند - به گفته لاک، آدمیان همواره تسلیم نخستین پیش‌فرض ذهنی خود می‌شوند - و یا نیروهایی برای نادان‌نگاه داشتن ما و آلوده ساختن ذهن ما به اشتباه دسیسه کرده‌اند (پوپر، ۱۳۹۶، ۲۴). بر این اساس، باید ریشه علمی تمامی کنش‌هایی که بشر امروزی با آن روبروست (نظیر فقر و



نابرابری) و سؤالاتی نظیر اینکه فقر از کجا آمده است؟ نابرابری چیست و چرا ایجاد می‌شود؟ و غیره مورد مطالعه قرار گیرد. در همین راستا، نهادهای تولید دانش نظیر دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های مستقر در آن‌ها باید تقویت شده تا بر مبنای دانش اندوخته کنونی و دانش جدیدی که به تدریج در خلال مطالعات تولید می‌شوند، راه برون‌رفت از بحران‌های پیش‌رو را کشف کنند و طرحی نو از حقیقت، فراتر از مفهوم‌سازی‌های پیشین و بعضاً برساخته‌های ذهنی شکل گیرد. در اینجا است که می‌توان از دانشگاه به‌عنوان نهادی فرهنگی و همچنین فرهنگ دانشگاهی سخن به میان آورد. این فرهنگ مجموعه‌ای از باورها، هنجارها، ارزش‌ها و فضای نمادین و نظام معنایی است که امکان تولید، توزیع و به کار بستن داده‌ها و یافته‌های علمی را فراهم می‌کند (فاضلی و شمس، ۱۳۸۳، ۱۰۹).

همچنین زمانی که از ضرورت ترویج فرهنگ صلح سخن می‌گوییم، نیاز به چرخش از آموزش علمی به آموزش مدنی احساس می‌شود. آموزشی که فراتر از اصول تئوریک در رشته‌های مختلف، بتواند رفتار انسانی مبتنی بر احترام، تساهل و گفت‌وگو را به افراد بیاموزد و نیروی انسانی را به سرمایه انسانی در مسیر توسعه و صلح تبدیل کند. دانشگاه‌ها از این منظر بستر مناسبی برای آموزش جامعه دانشگاهی و فرادانشگاهی فراهم می‌کنند. دستاوردهای دانشگاه در زمینه تولید دانش، تنها به دانشجویان محدود نمی‌شود و حائز اهمیت است که دیگر افراد جامعه که در کلاس‌های درس حضور ندارند نیز بتوانند از این دستاوردها بهره‌گیرند. نهاد آموزش عالی می‌تواند با تولید فکر، تأمین نیروی انسانی کافی، جامعه‌پذیری شهروندان، مشارکت سیاسی و اجتماعی، بالابردن سرمایه فرهنگی، شرایط توسعه و تکامل همه‌جانبه جامعه را فراهم کند (کلدی و فلاح‌مین‌باشی، ۱۳۸۸، ۷۳). بدیهی است صلح پایدار و فراگیر مستلزم این است که کنشگرانی نظیر دانشگاه به‌پشتوانه فعالیت‌های علمی، شکل‌دهنده و مروج فرهنگی خاص، مبتنی بر بینشی علمی در جامعه باشند؛ بینشی که عینیت را مقدم بر ذهنیت می‌داند و به دور از تمایلات شخصی است.

اما فراتر از تأثیر کارکردهای دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح، همکاری دانشگاه با سایر نهادها نیز می‌تواند در توسعه و گسترش صلح مؤثر واقع شود. یکی از مهم‌ترین نهادها در این زمینه نهاد دیپلماسی است. دیپلماسی را می‌توان ابزاری سیاسی تلقی کرد





که بازیگران بین‌المللی از آن برای اجرای سیاست خارجی استفاده می‌کنند تا بتوانند به اهداف سیاسی خود دست یابند (بیلیس و اسمیت، ۱۳۸۳، ۱۶-۷۱۳). در قالب دیپلماسی سنتی^۱ دولت‌ها به‌عنوان تنها بازیگران عرصه دیپلماسی شناخته می‌شدند، اما در چارچوب دیپلماسی نوین^۲، بازیگران دیگری غیر از دولت‌ها نیز در دیپلماسی نقش آفرین شده‌اند که از آن میان می‌توان به دانشگاه‌ها اشاره کرد. بر اساس نظریه «کنش ارتباطی»^۳ «هابرماس»^۴، انسان‌ها در سایه ارتباط، گفت‌وگو، درک مشترک و تفاهم می‌توانند به وحدت، یکپارچگی و رهایی دست یابند (گریفیتس، ۱۳۸۸، ۷۴-۹۷۲). در این چارچوب فرض بر این است که دیگران درک می‌کنند، می‌فهمند، و قصد دارند از طریق گفت‌وگو و گوش دادن به یکدیگر، اهدافشان را پیش ببرند. در این شکل از کنش، گفت‌وگو در فضایی برابر، باز و بدون تهدید و اجبار و به دور از روابط قدرت صورت می‌گیرد و عقلانیت و استدلال، محور کنش است (جانستون، ۲۰۰۳، ۴۴۸). هابرماس معتقد است تنها کسانی که دارای توان ارتباطی هستند می‌توانند کنش ارتباطی برقرار کنند (هادیان و سعیدی، ۱۳۹۲، ۳۹). با توجه به این نظریه، دانشگاه‌ها کنشگرانی فعال در حوزه دیپلماسی و برقراری صلح تلقی شوند.

نقش دانشگاه به‌عنوان کنشگر دیپلماتیک، از دو جهت شایان توجه است:

- ۱) تعامل و آمد و رفت دانشگاهیان در قالب دیپلماسی مردم - مردم که نقش زیادی در رفع سوءتفاهم‌ها و ارائه تصویری مثبت دارد.
- ۲) همکاری‌های علمی و پژوهشی میان دانشگاه‌ها. در این چارچوب زبان بی‌طرف و جهانی علم، به‌دور از ملاحظات سیاسی دولت‌ها، امکان تعامل و گفت‌وگو را فراهم می‌کند. این شکل از ارتباط در چارچوب دیپلماسی علم و فناوری قابل مطالعه است.

1. Track I
2. Track II
3. Communicative Action
4. Jürgen Habermas

۳. روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر در چارچوب روش پژوهش کیفی جای می‌گیرد. بر این اساس در قالب روش نمونه‌گیری هدفمند با بیست تن از اساتید دانشگاهی و صاحب‌نظران که دارای سابقه مطالعاتی و اجرایی در حوزه صلح و آموزش بودند، مصاحبه شد. جدول شماره (۱) به شرح اطلاعات علمی مصاحبه‌شوندگان می‌پردازد. مصاحبه‌ها و تبادل نظرها پس از انجام، پیاده‌سازی و سپس کدگذاری شدند. در طی کدگذاری چند مرحله‌ای، نکات و مقولاتی مورد اشاره مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت که در ادامه و در بررسی نقش و جایگاه دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح، به آن‌ها اشاره خواهد شد. این پژوهش را می‌توان پژوهشی توسعه‌ای تلقی کرد؛ زیرا سعی بر این است با الهام از مبانی نظری موجود و یافته‌های حاصل از مصاحبه، به مدل مطلوب در تشریح چگونگی نقش آفرینی دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح دست یابیم.

جدول ۱. ویژگی افراد شرکت‌کننده در مصاحبه

رشته	مرتبه علمی	نهاد
علوم تربیتی و روان‌شناسی	دانشیار	مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی
	دانشیار	مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی
	دانشیار	دانشگاه شهید بهشتی
	دانشیار	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
	استاد	دانشگاه بوستون - آمریکا
	استاد	مؤسسه بین‌المللی آموزش برای صلح - کانادا
	استادیار	دانشگاه سنول - کره جنوبی
	دانشیار	دانشگاه شهید بهشتی
	دانشیار	دانشگاه شهید بهشتی
	استاد	دانشگاه تهران
علوم سیاسی و روابط بین‌الملل	دانشیار	دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکز
	استادیار	دانشگاه علامه طباطبایی
	استادیار	عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی شاهرود
	استاد	دانشگاه تربیت مدرس، وزیر سابق علوم، تحقیقات و فناوری
شیمی		
فیزیک	استاد	دبیرکل سابق کمیسیون ملی یونسکو در ایران
انسان‌شناسی	-	دبیر سابق بخش آموزش کمیسیون ملی یونسکو در ایران
جامعه‌شناسی	دانشیار	دانشگاه علامه طباطبایی
	-	پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
علوم ارتباطات	استاد	دانشگاه علامه طباطبایی
حقوق	دانشیار	رئیس مرکز تحقیقات و کرسی حقوق بشر، صلح و



با توجه به ابعاد مختلف صلح و نقش آفرینی دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح، سؤالاتی مشخص طراحی شد که البته با توجه به روند مصاحبه و نظر کارشناسان، گاه سؤالاتی تکمیلی نیز مورد پرسش قرار گرفت. این روند تا جایی ادامه پیدا کرد که دیگر یافته‌های جدیدی اضافه نشده و به عبارتی اشباع نظری حاصل گردید. پس از پیاده‌سازی پاسخ مصاحبه‌شوندگان، عبارات کلیدی استخراج و دسته‌بندی گردید، عبارات مشابه و نزدیک به هم در یک دسته جای گرفت و در نهایت مقوله مورد نظر استخراج و از مطالعات نظری نیز در بسط و شرح مقوله‌ها بهره گرفته شد.

سؤالاتی که به منظور فهم نقش و جایگاه آموزش عالی در ترویج فرهنگ صلح مورد پرسش قرار گرفت، به شرح جدول شماره (۲) است.



جدول ۲. سؤالات مصاحبه نیمه‌ساختار یافته

موضوع	سؤالات اصلی	سؤالات فرعی
شما در مورد ارتباط میان تلاش‌ها و اقدامات دانشگاهی و ترویج فرهنگ صلح، چه تلقی دارید؟	۱. آیا به نظر شما دانشگاه کنشگری مؤثر در ترویج فرهنگ صلح است؟ اگر خیر، به چه دلیل؟	-
	۲. دانشگاه با چه مشخصه‌هایی کنشگری مؤثر در ترویج فرهنگ صلح شناخته می‌شود؟	-
	۳. ترویج فرهنگ صلح از دریچه کارکردهای دانشگاهی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟	آموزش دانشگاهی چه تأثیری بر ترویج فرهنگ صلح دارد؟ آموزش صلح چه ویژگی‌هایی دارد؟ پژوهش دانشگاهی چه تأثیری بر ترویج فرهنگ صلح دارد؟ پژوهش صلح چه ویژگی‌هایی دارد؟ خدمات اجتماعی دانشگاه چه تأثیری بر ترویج فرهنگ صلح دارد؟
	۴. تأثیرگذاری نهاد دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح از طریق دستگاه دیپلماسی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟	نقش دیپلماسی علم و فناوری در ترویج فرهنگ صلح چیست؟ تبادلات آکادمیک چه تأثیری بر ترویج فرهنگ صلح دارد؟
	۵. برای ارتقاء کنشگری دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح چه پیشنهاداتی دارید؟	-

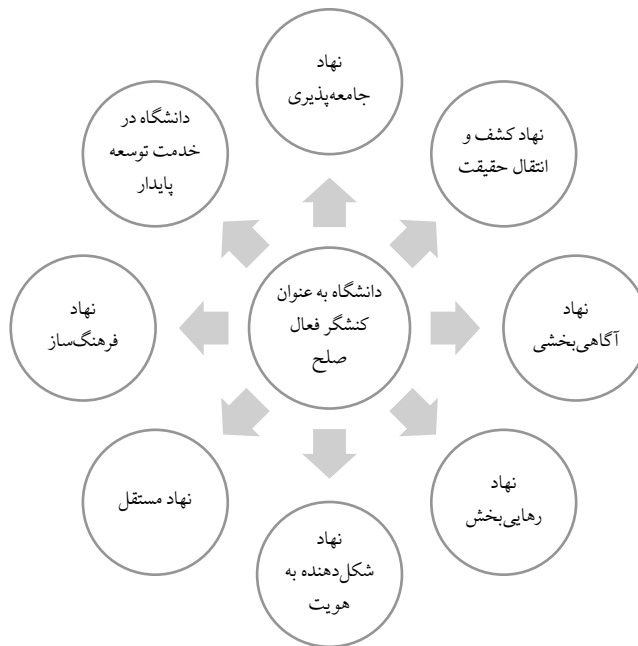
۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. آیا دانشگاه کنشگری فعال در ترویج فرهنگ صلح تلقی می‌شود؟

تمام مصاحبه‌شوندگان بر نقش فعال دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح اشاره کردند و چه با بیان قطعی (به عنوان مثال: بله قطعاً تأثیر دارد، مگر شک دارید...) و یا بیان مشروط (به عنوان مثال: دانشگاه می‌تواند در ترویج فرهنگ صلح تأثیرگذار باشد، در صورتی که...) گفته‌های خود را تأیید نمودند.

۴-۲. دانشگاه با چه مشخصه‌هایی کنشگری مؤثر در ترویج فرهنگ صلح شناخته می‌شود؟

آنچه از نظر مصاحبه‌شوندگان مورد تأکید قرار گرفت این بود که هر مؤسسه‌ای که نام دانشگاه بر آن اطلاق می‌شود را نمی‌توان نهادی تأثیرگذار در ترویج فرهنگ صلح و کاهش خشونت دانست. در مورد ویژگی‌های دانشگاه در مسیر ترویج فرهنگ صلح، مقوله‌هایی از سوی مصاحبه‌شوندگان به شرح شکل شماره (۱) مورد اشاره قرار گرفت.



شکل ۱. مقوله‌های مرتبط با دانشگاه به عنوان کنشگر فعال در ترویج فرهنگ صلح





۱) دانشگاه به عنوان نهاد جامعه‌پذیری

جامعه‌پذیری فرآیند یادگیری است که به واسطه آن افراد دانش و مهارت، ارزش‌ها، نگرش‌ها، عادات و شیوه‌های فکری اجتماعی که به آن متعلق‌اند را کسب می‌کنند (گاردنر^۱، ۲۰۰۷، ۷۲۶). دانشگاه زمانی کنشگری پویا در مسیر ترویج فرهنگ صلح تلقی می‌شود که بتواند ارزش‌های مثبت نظیر دوستی، همکاری و مسئولیت‌پذیری، احترام به تنوع و تساهل را در وجود افراد (اعم از دانشجویان و سایر افراد جامعه) نهادینه کند؛ به‌گونه‌ای که این افراد نسبت به هنجارهای علمی اجتماعی و جهانی جامعه‌پذیر گردند. در اینجا فرهنگ صلح به‌عنوان بخشی از جامعه‌پذیری مطرح می‌شود و دانشگاه‌ها نیز می‌توانند طی اقدامات مؤثر و هدفمند، زمینه را برای جامعه‌پذیری افراد فراهم نمایند.

۲) دانشگاه به عنوان نهاد تولید فرهنگ

دانشگاه فعال در ترویج فرهنگ صلح، نهادی فرهنگ‌ساز است. فرهنگ دانشگاهی، به‌مثابه یکی از خرده‌فرهنگ‌های جامعه، یکی از زیرساخت‌های توسعه علمی و دانش‌آفرینی در هر جامعه‌ای است و تحقق جامعه دانش‌محور نیز مستلزم دانش‌آفرینی مستمر است. از نظر «یاسپرز»^۲، فرهنگی که از دانشگاه نشئت می‌گیرد، بینش علمی پیدا می‌کند و شکل رشته‌ای علمی-پژوهشی را به‌خود می‌گیرد. بر اساس این شکل از فرهنگ علمی، فرد می‌تواند عینیت را جانشین ذهنیت سازد و عقاید و نظرات شخصی، تمایلات ذهنی، اغراض و تعصبات خود را کنار بگذارد و نگرش علمی را به جای نگرش شخصی به‌رسمیت شناسد (یاسپرز، ۱۳۹۴، ۸۲). در اینجا است که می‌توان از تغییر در بینش و عادات افراد و در نهایت تغییر فرهنگ یا شکل‌گیری فرهنگی نوین سخن به میان آورد.

۳) دانشگاه به عنوان نهاد کشف حقیقت

کشف و انتقال حقیقت از جمله مهم‌ترین مشخصه‌های دانشگاه مؤثر در مسیر صلح است. از جمله حقایق دنیای معاصر، نیاز به صلح و آرامش است؛ اینکه صلح چیست، وجود آن چه ضرورتی داشته، فقدان آن چه تبعاتی به‌دنبال دارد و چگونه می‌توان صلح را در روابط

1. Gardner
2. Karl Jaspers

انسانی حاکم ساخت، باید در دانشگاه‌ها مورد پژوهش قرار گرفته و آموخته‌ها و دانش مبتنی بر علم بی‌طرف به افراد منتقل شود و به‌عنوان حقیقتی بدیهی توسط همگان به رسمیت شناخته شود. طبیعی است پژوهش‌های مغایر با این اصل، با طبیعی دانستن نابرابری و بی‌عدالتی و همچنین بی‌تفاوتی نسبت به تنوع، توسعه فرهنگ خشونت را به‌دنبال خواهند داشت. این نکته در «الگوی هومبولتی»^۱ آموزش عالی نیز مورد تأکید قرار گرفته است. در این مدل، ضمن تأکید بر وحدت تدریس و تحقیق، دانشگاه به‌عنوان مکان تولید دانش حقیقت‌محور و انتقال آن تلقی می‌شود^۲ (فیوور و همکاران^۳، ۲۰۰۵، ۸).

۴) دانشگاه به‌عنوان نهادی در خدمت تحقق توسعه مبتنی بر پایداری

دانشگاه به‌عنوان کانون پایداری و نهادی که در راستای اهداف توسعه پایدار حرکت می‌کند، می‌تواند به‌عنوان کنشگر صلح شناخته شود. همان‌طور که پیشتر گفته شد، توسعه پایدار و صلح لازم و ملزوم یکدیگرند و همچنین توسعه فراتر از بعد اقتصادی، سایر ابعاد اجتماعی، سیاسی و فرهنگی را نیز در بر می‌گیرد. بر این اساس دانشگاه متعهد به اهداف توسعه پایدار، با مفهوم و هدف صلح بیگانه نیست و خود را متعهد به تربیت انسان‌هایی با بینش صلح‌محور می‌داند.

۵) دانشگاه به‌عنوان نهاد شکل‌دهنده به هویت صلح‌محور

دانشگاه در صورتی کنشگر صلح تلقی می‌شود که بتواند شکل‌دهنده به هویت صلح‌محور باشد. فعالیت‌های دانشگاهی باید به‌صورتی باشد که به پرورش هویت صلح‌محور در فرد، و در سطح وسیع‌تر جامعه منجر شود. به‌گونه‌ای که پایندی به اصول و ارزش‌های مرتبط با صلح، جزئی از وجود افراد شده و فرد بقاء خود را در نفی دیگری نبیند. به‌ویژه هویت اجتماعی بسیار مهم تلقی می‌شود. از نظر «جنکینز»^۴ هویت اجتماعی عبارت است از

1. Humboldtian Model

۲. گفتنی است به لحاظ تاریخی ریشه آموزش عالی در چهار الگوی ناپلئونی، آکسبریج، هومبولتی و فونیکس قابل بررسی است. در الگوی ناپلئونی کارویژه آموزش عالی در تربیت نیروی انسانی متخصص خلاصه می‌شد و اصل بر این بود که دانشگاه باید پاسخ‌گوی نیازهای صنعت و جامعه باشد. در الگوی آکسبریج بر مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها تأکید شده و اعتقاد بر این است دانشگاه باید به به نیازهای اجتماعی رسیدگی کند. در الگوی هومبولتی دانش و توسعه دانایی در قالب تحقیق و پژوهش و انتشار آن در خلال تدریس و آموزش، مهمترین سازوکار آگاه‌سازی افراد نسبت به مسئولیت‌های انسانی‌شان است. نهایتاً در الگوی فونیکس دانشگاه در راستای نیازهای صنعت حرکت می‌کند.

3. Le Feuvre

4. Richard Jenkins





«شیوه‌هایی که به واسطه آن افراد و جماعت‌ها در روابط اجتماعی خود، از افراد و جماعت‌های دیگر متمایز می‌شوند» (جنکینز، ۱۳۸۱، ۷). آنچه که صلح و امنیت در جهان اجتماعی را محقق یا مختل می‌کند، تعریف کنشگران از هویت خود و دیگری و نوع تعامل انسان‌ها با یکدیگر است. هویت‌های تک‌بعدی بقاء خود را در نفی هویت دیگری تعریف می‌کنند که این نگاه به خشونت می‌انجامد. بنابراین، دانشگاه می‌تواند به‌عنوان محلی برای گفت‌وگو پیرامون مفاهیم خود و دیگران، منفعت فردی و جمعی و اهمیت همکاری در دنیای به‌هم‌وابسته کنونی، زمینه را برای شکل‌دهی به هویت جمعی فراهم کند.

۶) دانشگاه به عنوان نهاد آگاهی‌بخش

دانشگاهی در ترویج فرهنگ صلح و پایداری مؤثر است که در ارتقاء آگاهی فردی و جمعی درباره صلح و مصادیق آن، نتایج برقراری صلح و پیامدها و تبعات خشونت‌ورزی تلاش کند. آنچه مهم است این‌که، این نظام آگاهی باید بی‌طرف و به دور از نگاه ابزاری باشد. اگر در دنیای امروزی خشونت به چشم می‌خورد و بسیاری از افراد و ملل حتی از حقوق اولیه خود محروم‌اند، ریشه این موضوع به فقدان آگاهی و به عبارتی سلب دانایی از افراد برمی‌گردد. بنابراین آگاه‌سازی افراد از مهم‌ترین مشخصه‌های دانشگاه به‌عنوان کنشگر فعال در ترویج فرهنگ صلح شناخته می‌شود.

۷) دانشگاه به عنوان نهاد رهایی‌بخش

تنها دانشگاه به‌عنوان نهادی رهایی‌بخش می‌تواند در برقراری صلح مورد تأکید قرار گیرد. «شُر»^۱ و «فریره»^۲ در کتاب پداگوژی برای رهایی: گفت‌وگوهایی برای دگرگونی آموزش، معتقدند آموزش رهایی‌بخش، آموزشی خلاقانه و در پی بازکشف خویشتن است؛ آموزشی که در آن معلم از دانش‌آموز و دانش‌آموز از معلم می‌آموزد، آموزشی که مبتنی بر نقد ساختارهای اجتماعی و نظام حاکم است، آموزشی که مبتنی بر گفت‌وگو و مباحثه بوده و بر فهم به جای صرف حفظ کردن تأکید دارد. آموزش دانشگاهی نیز باید مبتنی بر این اصول و رویه‌ها باشد تا بتواند دانشجویانی خلاق، نقاد و متساهل را پرورش دهد (شر و فریره،

1. Ira Shor

2. Paulo Freire

۱۳۹۴، ۵۷-۵۸). علم تولید شده در دانشگاه نیز باید ساختارشکن باشد، دانش کنونی را به چالش بکشد تا رهایی بشر و عقلانیت او را موجب شود.

۸) دانشگاه به عنوان نهادی مستقل

دانشگاهی در ترویج فرهنگ صلح مؤثر است که به عنوان نهادی مستقل به رسمیت شناخته شود. این دانشگاه به دور از سیاست‌های دولت فعالیت کرده و جریانات سیاسی - اقتصادی و تغییر مدیران آن را با چالش مواجه نمی‌سازد.

۴-۳. کارکردهای دانشگاهی چه تأثیری بر ترویج فرهنگ صلح دارد؟

در مورد کارکردهای دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح، مقوله‌هایی به شرح جدول شماره (۳) استخراج گردید.

جدول ۳. مقوله‌های مؤثر در ارزیابی کارکرد دانشگاه به عنوان کنشگر فعال در ترویج فرهنگ صلح

آموزش صلح	پژوهش صلح	خدمات اجتماعی دانشگاه و صلح
۱. آموزش مهارت تفکر انتقادی	۱. تلقی دانشگاه به عنوان نهاد شکل‌دهنده دانش صلح	۱. تدوین برنامه مشخص برای آموزش افراد جامعه
۲. آموزش گفت‌وگو	۲. تأسیس پژوهشکده مطالعات صلح	۲. چاپ تحقیقات صلح به زبان عامه‌پسند
۳. روش‌های مؤثر تدریس و افقی	۳. راه‌اندازی مجلات در حوزه صلح	۳. برگزاری سمینارها، کارگاه‌ها و سخنرانی‌های عمومی پیرامون صلح
۴. تدوین برنامه درسی رسمی صلح در قالب دروس عمومی و تخصصی	۴. تخصیص بودجه برای تحقیقات صلح	۴. در نظر گرفتن دوره‌های کارورزی برای دانشجویان به منظور انتقال آموزه‌های صلح در جامعه
۵. طراحی و اجرای برنامه‌های فرهنگی	۵. شکل‌دهی به گفت‌وگویی با دال مرکزی صلح	۵. آموزش کارکنان و مدیران سایر سازمان‌ها
۶. آموزش اساتید و کارکنان	۶. محوریت اصل آزادی علمی	۶. ایفای نقش به عنوان اتاق فکر در کنار سایر سازمان‌ها
۷. استفاده از فناوری‌های آموزشی	۷. انجام پژوهش‌های میان‌رشته‌ای	
۸. تأسیس رشته مطالعات صلح	۸. برگزاری همایش‌ها و نشست‌های ملی و بین‌المللی به منظور تبدیل موضوع صلح به دغدغه	
۹. اولویت بخشی به برنامه درسی پنهان	۹. همکاری‌های پژوهشی و انجام تحقیقات مشترک	
۱۰. فراهم کردن زمینه بحث و گفت‌وگو میان دانشجویان رشته‌ها و دانشگاه‌های مختلف	۱۰. تحقیق در مورد مسائل روز جهانی	
۱۱. هم‌اندیشی اساتید در مورد کلاس‌ها، دانشجویان و روندهای دانشگاهی	۱۱. پژوهش انتقادی و به چالش کشیدن بدیهیات	
	۱۲. سیاست‌گذاری توسط سایر سازمان‌ها مبنی بر پژوهش‌های دانشگاهی	





آنچه در بخش کارکردهای دانشگاه مورد تأکید قرار گرفت، اولویت‌بخشی به پژوهش و تولید دانش حقیقت‌محور و صلح‌محور به‌عنوان کارویژه اصلی دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح بود. از این‌رو برخی از مصاحبه‌شوندگان، توسعه دانشگاه‌های پژوهش‌محور را گامی مؤثر در پرداختن به مسائل و نیازهای اجتماعی از جمله صلح دانستند.

۴-۴. دانشگاه چه تأثیری در ترویج فرهنگ صلح از طریق دستگاه دیپلماسی دارد؟

در مورد نقش آفرینی دانشگاه در ترویج صلح از طریق نهاد دیپلماسی، نکاتی به شرح زیر استخراج گردید:

(۱) ارتباط مؤثر دانشگاه و نهاد دیپلماسی: نهاد دیپلماسی باید از دانشگاه به‌عنوان اتاق فکر استفاده کرده و در عین حال به ظرفیت دانشگاه در پیشبرد اهداف دیپلماسی و سیاست خارجی واقف باشد.

(۲) دانشگاه به‌عنوان نهاد مؤثر دیپلماتیک تلقی شده و این تفکر، در اهداف و برنامه‌های دانشگاه نمود داشته باشد.

(۳) بین‌المللی‌شدن در راستای ارتقاء ظرفیت دانشگاه‌ها در پیشبرد اهداف دیپلماسی و صلح پیگیری شود. در این راستا لازم است ساختار، اهداف، مدیریت و آموزش و پژوهش دانشگاهی با توجه به استانداردهای بین‌المللی بازسازی شوند.

(۴) امکانات و شرایط مورد نیاز برای پذیرش دانشجویان و اساتید از دیگر کشورها فراهم گردد.

(۵) علمی قابل رقابت با علم روز دنیا در راستای بسترسازی همکاری‌های علمی و تحقیقاتی و ارتقاء توان چانه‌زنی، تولید گردد.

(۶) ارتباط گفت‌وگو محور، در راستای استفاده از ظرفیت جامعه دانشگاهی در پیشبرد اهداف دیپلماسی مورد توجه قرار گیرد.

(۷) دیپلمات‌ها به‌طور مستمر آموزش ببینند.

(۸) از ظرفیت دانشجویان مشغول به تحصیل در خارج از کشور استفاده شود.

(۹) زمینه تعامل اساتید و دانشجویان با جامعه آکادمیک غیرایرانی به منظور رفع سوءتفاهم‌ها و ارائه تصویری مثبت فراهم شود.

۱۰) با دانشگاه‌های سایر کشورها به منظور یادگیری از تجارب دیگران و ارزیابی نقاط قوت و ضعف خود، ارتباط مؤثر وجود داشته باشد.

۴-۵. پیشنهاداتی در راستای ارتقاء کنشگری دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح

تبدیل صلح به دغدغه و مسئله از طریق پژوهش و همایش‌های دانشگاهی، بازبینی در اهداف و مأموریت دانشگاه‌ها و بازتاب هدف صلح در بیانیه مأموریت، اولویت‌بخشی به پژوهش و تلقی دانشگاه به عنوان نهاد تولید دانش، ساختار بندی مجدد کارکردهای دانشگاهی در راستای توسعه ارزش‌های انسانی، بهره‌گیری از روش‌های نوین تدریس، ارتباط قوی با جامعه و محصور نشدن علم در حصارهای دانشگاهی و تلاش برای استقلال دانشگاه‌ها از دولت و سیاست‌های دولتی، از جمله سازوکارهایی بود که توسط مصاحبه‌شوندگان مورد تأکید قرار گرفت. از نظر برخی مصاحبه‌شوندگان هرچند دانشگاه کنونی را نمی‌توان کنشگری کاملاً موفق در ترویج فرهنگ صلح دانست، ولی چه‌بسا در غیاب تلاش‌های آموزشی و آگاهی بخش دانشگاهی، شاهد آمار بالاتری از وقوع خشونت در روابط انسانی بودیم. همچنین دانشگاه صرفاً یک نهاد در میان سایر نهادهای اجتماعی است و صلح به عنوان هدفی اجتماعی، تلاش جمعی همه کنشگران را می‌طلبد. بنابراین نمی‌توان اثربخشی دانشگاه را جدا از مجموعه اجتماع در نظر گرفت؛ هرچند نهادهای آگاهی‌بخش همچون دانشگاه نقش اصلی را در ترویج ارزش‌های مثبتی نظیر صلح، ایفا می‌کنند.

۵. الگوی مطلوب دانشگاه در مسیر صلح

با توجه به یافته‌های حاصل از مصاحبه و مطالعات نظری و همچنین با عنایت به رابطه متقابل توسعه پایدار و صلح، به نظر می‌رسد الگوی «دانشگاه پایدار»^۱ می‌تواند به بهترین شکل تبیین‌کننده نقش دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح باشد.

۵-۱. الگوی دانشگاه پایدار

به عقیده «کالدر و اسمیت»^۲ در دانشگاه پایدار، در بخش آموزش، برنامه‌ریزی دقیقی برای آموزش دانشجویان و اساتید وجود دارد و به لحاظ پژوهشی نیز از تحقیقات و به‌ویژه

1. Sustainable University
2. Calder & Smith





پژوهش‌های میان‌رشته‌ای حمایت به عمل می‌آید. همچنین پایداری در خدمات اجتماعی دانشگاه، زندگی دانشجویان و سیاست‌گذاری آن نمود دارد (کالدر و اسمیت، ۲۰۰۹، ۹۴). دانشگاه پایدار آینده‌نگر است، به دغدغه‌های جهانی بی‌توجه نیست، هدفمند و درعین حال دارای برنامه‌ریزی منسجم در پیگیری اهداف پایداری است. بر این اساس، ضمن تغییرات ساختاری، مدیریتی، آموزشی و پژوهشی می‌تواند به کنشگری فعال و پویا در پیگیری اهداف مرتبط با پایداری تبدیل شود. بر اساس تحقیق ملکی‌نیا و همکاران، دانشگاه پایدار بر مؤلفه‌های زیر متمرکز است:

۱) تأکید و تمرکز بر «آموزش تحولی»^۱ به‌جای «آموزش انتقالی»^۲ صرف، به‌منظور آماده‌سازی دانشجویان برای شناسایی چالش‌های توسعه پایدار به‌جای یک‌طرفه بودن فرآیند یادگیری؛ این آموزش تحولی باید تعاملی‌تر و یادگیرنده‌محور باشد و تفکر انتقادی را تقویت کند؛

۲) تأکید بر انجام دادن تحقیقات علمی میان‌رشته‌ای و فرارشته‌ای؛

۳) جهت‌گیری آموزش و پژوهش به سمت حل مسائل اجتماعی و بنابراین، توانمندسازی دانشجویان برای ایجاد تعامل با پیچیدگی‌های مسائل واقعی و تردیدهای مرتبط با آینده؛

۴) ایجاد و استقرار شبکه‌ای از تخصص‌های متنوع در سطح دانشگاه، به‌منظور تسهیم کارآمد و معنادار منابع مدیریت و چشم‌اندازی که تغییر مورد نیاز را از طریق تعیین مناسب مسئولیت‌ها و پاداش‌ها اعمال کند، مدیریت و چشم‌اندازی که به تحول دانشگاه در بلندمدت متعهد بوده و به واکنش مناسب به نیازهای در حال تغییر جامعه مشتاق باشد (ملکی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۳، ۹).

با توجه به آنچه گفته شد، دانشگاه در چارچوب الگوی پایداری، نهادی مؤثر در ترویج فرهنگ صلح شناخته می‌شود. بر اساس یافته‌های تحقیق، دانشگاه پایدار متعهد به پیگیری هدف صلح را می‌توان واجد مشخصه‌های زیر دانست:

1. Transformational Education
2. Transitional Education

- ۱) مشخصاً در اساسنامه و سند چشم‌انداز دانشگاه، موضوع تولید و انتقال دانش صلح به‌عنوان مأموریت دانشگاه معرفی شده است.
- ۲) به‌منظور بهره‌گیری از دیدگاه‌های مختلف و اتکا به خرد جمعی، نظام تصمیم‌گیری و مدیریت به شکل مشارکتی طراحی شده است.
- ۳) واحدی به منظور پیگیری و ارزیابی هدف صلح و توسعه پایدار راه‌اندازی شده است.
- ۴) همکاری با دیگر دانشگاه‌ها در داخل و خارج به‌عنوان یک اصل پذیرفته شده است. زیرا مدیران به این باور رسیده‌اند که صلح به‌عنوان موضوعی میان‌رشته‌ای، در پرتو فعالیت و همفکری جمعی حاصل می‌شود.
- ۵) چنین دانشگاهی نقش مشورتی خود را برای سایر دستگاه‌ها و نهادها مشخص کرده است و دیگران را تشویق به کسب مشورت‌های علمی و تخصصی از دانشگاه‌ها و متخصصان می‌کند. در واقع به‌عنوان اتاق فکر در کنار سایر نهادها فعالیت می‌نماید.
- ۶) نظام ارزشیابی منظم و انتقادی در این دانشگاه پیش‌بینی شده است تا به کمک آن اهداف، اقدامات و تلاش‌های دانشگاهی در مسیر صلح و پایداری، به طور مستمر بازبینی و اصلاح شود.
- ۷) این دانشگاه، دانشگاهی مستقل و به دور از سیاست‌های دولتی است و اگر از طرف دولت هم تأمین بودجه می‌شود سعی دارد استقلال خود را به‌صورت حداکثری حفظ نماید.
- ۸) چنین دانشگاهی منابع مالی متنوعی را برای خود در نظر می‌گیرد.
- ۹) بین‌المللی شدن (هم در معنای لحاظ کردن استانداردهای علمی در برنامه درسی و هم تعامل با دیگر دانشگاه‌ها) از اولویت‌های چنین دانشگاهی است.
- ۱۰) در این دانشگاه مواد درسی مشخصی برای آموزش صلح و پایداری به دانشجویان در قالب دروس عمومی و تخصصی ارائه می‌شود.
- ۱۱) بر آموزش میان‌رشته‌ای و فرارشته‌ای تأکید می‌شود.
- ۱۲) آموزش گفت‌وگو و مهارت تفکر انتقادی در رأس اولویت‌های آموزشی قرار دارد.
- ۱۳) زمینه برای گفت‌وگو و مباحثه بین دانشجویان سایر رشته‌ها و همچنین دانشگاه‌های مختلف فراهم می‌شود.





۱۴) کلاس‌ها به شکل مشارکتی برگزار می‌شود و اساتید و دانشجویان ضمن گفت‌وگو، در فرآیند یاددهی - یادگیری متقابل قرار می‌گیرند.

۱۵) روش‌های تدریس نوین و مشارکتی مورد توجه قرار می‌گیرد.

۱۶) به مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان در آموزش صلح و پایداری توجه می‌شود. به‌عنوان مثال ساختمان دانشکده‌ها، خوابگاه‌ها و محوطه دانشگاه مبتنی بر اصول مشخصی که متضمن دستیابی به اهداف مذکور است، طراحی می‌گردد.

۱۷) برنامه‌های فرهنگی در راستای اهداف مذکور طراحی می‌شود.

۱۸) علاوه بر آموزش صلح و پایداری به دانشجویان، آموزش به اساتید و کارکنان نیز مورد توجه قرار می‌گیرد.

۱۹) به منظور تمرین آموزه‌ها، دوره‌های کارورزی برای دانشجویان پیش‌بینی می‌شود.

۲۰) در بخش تحصیلات تکمیلی، دانشجویانی در رشته مطالعات صلح پذیرش می‌شوند.

۲۱) تولید دانش صلح و پایداری و شکل‌دهی به گفتمانی با دال مرکزی صلح، در رأس اولویت‌های دانشگاهی قرار دارد.

۲۲) پژوهشکده مشخصی به منظور تحقیق و پژوهش صلح و پایداری در این دانشگاه در نظر گرفته شده است.

۲۳) بودجه تحقیقاتی کافی برای پژوهش صلح اختصاص داده شده است و از نگاه تجاری به پژوهش اجتناب می‌شود.

۲۴) پژوهش به صورت میان‌رشته‌ای و فرارشته‌ای انجام می‌شود و حمایت کافی از این پژوهش‌ها صورت می‌گیرد.

۲۵) موضوعات جدید، بحران‌های پیش‌روی جهانی و نحوه مدیریت و مواجهه با آن‌ها، هدف تحقیق و پژوهش قرار می‌گیرد.

۲۶) با دیگر دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی، پروژه‌های مشترک پژوهشی تعریف می‌گردد تا از رهگذر خرد جمعی، یافته‌های نوینی به دست آید.

۲۷) جهت‌گیری این پژوهش‌ها به گونه‌ای است که ابعاد مختلف پایداری و صلح را

مشخص کرده و آن‌ها را تبدیل به مسئله و دغدغه می‌کند، مسئله‌ای که هیچ‌گاه حل نشده و نیازمند پژوهش دائمی است.

(۲۸) به اصل آزادی علمی احترام گذاشته می‌شود، به‌گونه‌ای که محققان آزادانه و بی‌واهمه می‌توانند نظرات و نتایج پژوهش‌های خود را بیان کنند.

(۲۹) در چنین دانشگاهی نظام ارزش‌گذاری مقالات به‌گونه‌ای تعریف می‌شود که محققان انگیزه پیدا می‌کنند که نتایج تحقیقات خود را در فضاهاى غیر تخصصی (نظیر روزنامه‌ها)، منتشر نمایند تا به زبانی ساده در اختیار همگان قرار گیرد.

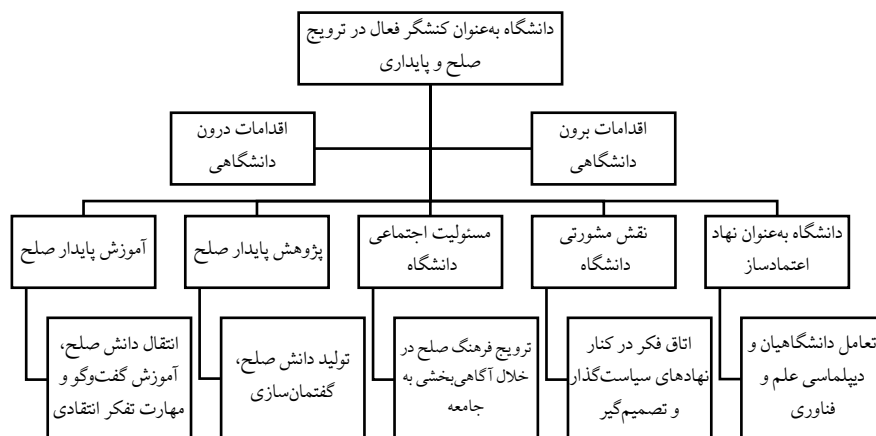
(۳۰) همایش‌ها و کنفرانس‌های سالانه به منظور گفت‌وگوی محققان پیرامون تحقیقات و پژوهش‌های صلح و پایداری، برگزار می‌شود و همچنین در خلال این برنامه‌ها به‌طور متناوب اهمیت موضوع صلح گوسزد شده و آن را به دغدغه‌ای تبدیل می‌کند که نهادهای سیاست‌گذار دائماً باید به آن بپردازند.

(۳۱) چنین دانشگاهی آموزش سایر افراد جامعه را مورد توجه قرار داده و به منظور آگاه‌سازی افراد، برنامه‌های آموزشی، سخنرانی، سمینار و سایر برنامه‌های مشابه را تدارک می‌بیند.

(۳۲) چنین دانشگاهی خود را ملزم به شکل‌دهی و ترویج فرهنگ صلح و آموزش مفاهیمی چون همکاری، مسئولیت‌پذیری، تساهل و مدارا و احترام به تفاوت‌ها در سطح اجتماعی می‌کند و بنابراین نهادی فرهنگ‌ساز است.

به‌طور کلی دانشگاه پایدار و فعال در ترویج فرهنگ صلح، دانشگاهی مطلوب به لحاظ استانداردهای علمی، آموزشی، پژوهشی، مدیریتی و ساختاری است. نمودار شماره (۲) به ساختار دانشگاه پایدار به‌عنوان کنشگر فعال در حوزه صلح اشاره دارد.





نمودار ۲. نقش آفرینی دانشگاه در ترویج فرهنگ صلح

۶. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

صلح زمانی به‌دست می‌آید که فراتر از «من»، بتوان به تعریفی مشترک از «ما» در قالب هویتی جمعی دست یافت. در این صورت است که مفاهیمی چون منفعت جمعی، احترام به تفاوت‌ها و تساهل، وحدت در عین کثرت و مسئولیت فردی و جمعی معنا می‌یابد. این تفکر جز با تغییرات بینشی و نگرشی حاصل نمی‌شود. ریشه جنگ در ذهن بشر است و صلح نیز بر ساخته ذهن و تفکر انسانی است. با نظر به اهمیت تغییرات بنیادین ذهنی به‌سوی صلح، در این مقاله نقش دانشگاه در ترویج صلح، مورد بررسی قرار گرفت. امروزه با توجه به بحران‌های پیچیده و ضرورت همکاری همه ملت‌ها و دولت‌ها، بیش از پیش ضرورت برقراری صلح پایدار و گفت‌وگو و تعامل بین افراد احساس می‌شود. از اینرو در دهه‌های اخیر و به‌ویژه از جنگ جهانی دوم به این سو، نهادهای آموزشی موضوع صلح را به‌عنوان یک مسئله مورد توجه قرار داده و از اینرو بازناندیشی در ساختارها و برنامه‌های نهادهای مزبور و از جمله دانشگاه‌ها، به‌عنوان ضرورتی اجتناب‌ناپذیر پیش‌روی سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان آموزشی و سایر صاحب‌نظران و پژوهشگران قرار گرفته است. زیرا همان‌طور که پیشتر اشاره شد، صلح موضوعی میان‌رشته‌ای است و تلاش اندیشمندان از سایر رشته‌ها را می‌طلبد. بنابراین بایسته است ترویج و توسعه صلح به‌عنوان یکی از



مهم‌ترین برنامه‌ها و رسالت‌های دانشگاه‌ها در نظر گرفته شده و سهم هریک از حوزه‌های مطالعاتی در این میان مشخص گردد. این در حالی است که دانشگاه‌ها در صورتی کنشگر فعال در ترویج فرهنگ صلح تلقی می‌شوند که رهایی‌بخش باشند. به این معنا که آموزش، پژوهش و سایر کارویژه‌های دانشگاهی بتوانند با ساختارشکنی بدیهیات و دانش فعلی، رهایی بشر در سایه کشف حقایق، کشف لایه‌های درون خود و بازاندیشی در رسالت و وظایف خود در این کره خاکی را به ارمغان آورند. با توجه به آنچه گفته شد، الگوی دانشگاه پایدار به عنوان الگوی مطلوب سازماندهی دانشگاه‌ها در ترویج فرهنگ صلح، تلقی می‌شود. زیرا اعتقاد بر این است که پایداری و صلح جدایی‌ناپذیرند و تحقق یکی بدون دیگری امکان‌پذیر نیست. بنابراین در چارچوب الگوی دانشگاه پایدار، می‌توان انتظار برقراری و ترویج صلح در خلال تولید دانش صلح و پایداری و انتقال آن به دیگر افراد را داشت.



منابع

- برتون، گیل؛ و لامبرت، می شل (۱۳۸۸). جهانی شدن و دانشگاه‌ها، سپهر نو و کنشگران نوین (مترجم: حمید جاودانی)، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۳)
- بریجز، دیوید؛ جوسویسین، پالمیرا؛ جوسویسیوس، روبرتا؛ مک لافلین، ترانس؛ و استانکویسیوس، جولانت (۱۳۹۰). آموزش عالی و توسعه ملی: دانشگاه‌ها و جوامع در حال گذار (مترجم: رضا سیمبر). تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی. (تاریخ اصل اثر ۲۰۱۲)
- بیلیس، جان؛ و اسمیت، استیو (۱۳۸۳). جهانی شدن سیاست: روابط بین‌الملل در عصر نوین (زمینه تاریخی، نظریه‌ها، ساختارها و فرآیندها) (مترجم: ابوالقاسم راه‌چمنی و دیگران). تهران: مؤسسه ابرار معاصر. (تاریخ اصل اثر ۱۹۸۹)
- پارسانیا، حمیدرضا (۱۳۸۷). نسبت علم و فرهنگ. راهبرد فرهنگ. (۱)، ۵۱-۶۴.
- پوپر، کارل (۱۳۷۹). سرچشمه‌های دانایی و نادانی (مترجم: عباس باقری)، تهران: نشر نی. (تاریخ اصل اثر ۱۹۶۰)
- جاودانی، حمید؛ و میلی‌منفرد، جعفر (۱۳۹۲). دانشگاه پایدار؛ گذرگاهی برای برزیستی با کیفیت. تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، مجموعه مقالات دومین همایش آموزش عالی و توسعه پایدار (۷ اسفند ۱۳۹۲)
- جنکینز، ریچارد (۱۳۸۱). هویت اجتماعی (مترجم: تورج یاراحمدی). تهران: نشر شیرازه. (تاریخ اصل اثر ۱۹۹۶)
- دلانتی، جرارد (۱۳۸۶). دانش در چالش: دانشگاه در جامعه دانایی. (مترجم: علی بختیاری‌زاده). تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۱)
- شرایر، فریره، پانولو (۱۳۹۴). پداگوژی برای رهایی: گفت‌وگوهایی برای دگرگونی آموزش. تهران: انتشارات اینترنتی رهایی. (تاریخ اصل اثر ۱۹۸۷)
- فاضلی، نعمت‌الله؛ و شمس، ناصر (۱۳۸۳). بررسی نظام مدیریت ارتباطات و مبادلات بین‌المللی علمی و دانشگاهی ایران و غرب. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی. (۳)، ۱۰-۱۶۲-۱۲۱.
- فتحی‌واجارگاه، کورش، و واحده‌چوکده، سکینه (۱۳۸۵). شناسایی آسیب‌های تربیت شهروندی در برنامه درسی پنهان. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ویژه‌نامه نوآوری در تربیت شهروندی. (۱۷)، ۵-۹۳-۱۳۲.
- فتحی‌واجارگاه، کورش؛ و اسلامی، معصومه‌السادات (۱۳۸۷). بررسی میزان توجه به آموزش صلح در برنامه درسی دوره ابتدایی از دیدگاه متخصصین تعلیم و تربیت، کارشناسان برنامه درسی و معلمان دوره ابتدایی شهر تهران. نوآوری‌های آموزشی. (۲۵)، ۷-۴۹-۷۶.



کلدی، علیرضا؛ و فلاح‌مین‌باشی، فاطمه (۱۳۸۸). بررسی کارکردهای اجتماعی و فرهنگی دانشگاه‌ها از نظر دانشجویان، مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات. پژوهش‌نامه علوم اجتماعی. ۱(۳)، ۷۱-۸۸.

گریفیتس، مارتین (۱۳۸۸). دانشنامه روابط بین‌الملل و سیاست جهان (مترجم: علیرضا طیب). تهران: نشر نی. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۶)

ملکی‌نیا، عماد؛ بازرگان، عباس؛ واعظی، مظفرالدین؛ و احمدیان، مجید (۱۳۹۳). شناسایی و اولویت‌بندی مؤلفه‌های دانشگاه پایدار. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. ۲۰(۳)، ۲۶-۱.

هادیان، ناصر؛ و سعیدی، روح‌الامین (۱۳۹۲). از دیپلماسی عمومی سنتی تا دیپلماسی عمومی نوین: رویکردی هابرماسی. راهبرد، ۲۲(۶۸)، ۳۳-۶۱.

یاسپرس، کارل (۱۳۹۴). ایده دانشگاه (مترجمان: مهدی پارسا، مهرداد پارسا). تهران: نشر ققنوس. (تاریخ اصل اثر ۱۹۶۰)

Barash, P., & Webel, CH. (2009). *Peace and Conflict Studies*. US: SAGE Publications.

Calder, W., & Smith, j. (2009). Higher education: More and more laboratories for inventing a sustainable future. *Agenda for a sustainable America*, Washington, DC: Environmental Law Institute. 93-107. Retrieved from www.uslf.org/pdf/ESDHigherEdamericaCalder2009.pdf

Cortese, A.D. (2003). The critical role of higher education in creating a sustainable future. *Planning for higher education*. 31(3), 15-22. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.739.3611&rep=rep1&type=pdf>

Gardner, S. K. (2007). I heard it through the grapevine: Doctoral student socialization in chemistry and history. *Higher Education*, 54(5), 723-740. doi: 10.1007/s10734-006-9020-x

Ho, K. (2007). Structural violence as a human rights violation. *Essex Human Rights Review*, 4 (2). 1-17. Retrieved from <http://projects.essex.ac.uk/ehrr/V4N2/ho.pdf>

Jonstone, I. (2003). Security council deliberations: The power of the better argument. *Egil*. 14(3), 437-480. Doi: 10.1093/ejil/14.3.437

Le Feuvre, N., & Metso, M. (2005). *Disciplinary barriers between the social sciences and humanities*. France: Maison de la Recherche, Université de Toulouse.

Macdonald, E. (2012, Jul). A directory of peace education resources for NZ educators. *National Centre for Peace and Conflict Studies, University of Otago*, V1.0. Retrieved from https://podcasts.otago.ac.nz/nzpeace-ed/files/2012/08/PeaceEdDir_V1b_July2012_HighRes.pdf

Readings, B. (1996). *The university in ruins*. USA: Harvard University Press.

Rodríguez- Martínez, C., Calvo, G. (2014). Gender and positive social interaction at school: Proposal based, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 132, 107-113. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.04.285



Toh, S., & Floresca-Cowagas, F. (1989). *Peace education: Framework for the Philippines*. Philippines: Phoenix Publishing House.

United Nations. (1999). *Declaration on a culture of peace*. UN Retrieved from <https://digitallibrary.un.org>



مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی

۱۰۰

دوره ۱۳، شماره ۳

تابستان ۱۴۰۰

پیاپی ۵۱